

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет

ВІСНИК

МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

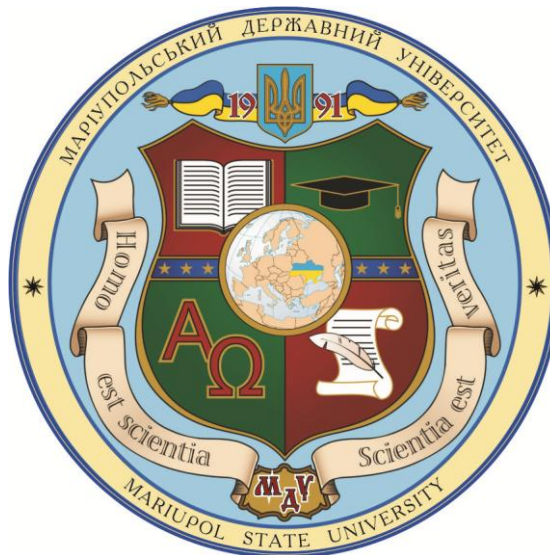
СЕРІЯ: ФІЛОЛОГІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Головний редактор чл.-кор.НАПН України, д.політ.н., проф. К. В. Балабанов

Заснований у 2008 р.

ВИПУСК 13

МАРІУПОЛЬ – 2015

УДК 80(05)

Вісник Маріупольського державного університету
Серія: Філологія
Збірник наукових праць
Видається 2 рази на рік
Заснований у 2008 р.

Видання включено до міжнародної наукометричної бази даних
Index Copernicus International sp.z o.o. та міжнародної наукометричної бази даних
«**Российский индекс научного цитирования**» (**РИНЦ**), а також до фонду наукової
електронної бібліотеки «**Киберленінка**»

Затверджено до друку Вченою радою МДУ (протокол № 4 від 25.11.2015р.)

Постановою президії Атестаційної колегії МОНУ від 08.07.2009 р. № 1-05/3
видання «Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія»
внесено до Переліку наукових фахових видань України з філологічних наук.

Головна редколегія:

Головний редактор – чл.-кор. НАПН України, д.політ.н., проф. К. В. Балабанов

Заст. головного редактора – к.е.н., проф. О. В. Булатова

Члени редколегії: д.ю.н., проф. М. О. Баймуратов; д.ф.н., проф. С. В. Безчотнікова;
д.і.н., проф. В. М. Романцов; д.культурології, проф. Ю. С. Сабадаш;
д.е.н., проф. І. Г. Яремчук

Редакційна колегія серії:

Відповідальний редактор – д.ф.н., проф. С. В. Безчотнікова

Заступник відповідального редактора – к.ф.н., доц. В. В. Орехов

Редактор англійських текстів – к.ф.н., доц. О. Г. Павленко

Відповідальний секретар – к.ф.н., доц. М. М. Нетреба

Члени редакційної колегії: д.ф.н., проф. А. Анастасіаді-Сімеоніді (Грецька Республіка);
д.ф.н., проф. Н. Андонопулу (Грецька Республіка); д.ф.н., проф. Г. Бабініотіс
(Грецька Республіка); д.ф.н., проф. А. Б. Гуляк; д.ф.н., проф. Ю. І. Ковалів; д.філ.н., проф.
Д. Макріс (Італійська Республіка); д.ф.н., проф. В. М. Галич; д.ф.н., проф. Г. Г. Почепцов;
д.ф.н., проф. О. А. Галич; д.ф.н., проф. Д. Теофанопулу-Конду (Грецька Республіка); д.ф.н.,
проф. М. О. Вінтонів; д.ф.н., проф. А. Хаджипанайотіді (Грецька Республіка);
к.ф.н., проф. Х. Христу (Грецька Республіка); д.ф.н., проф. А. Цакмакіс (Республіка Кіпр)

Засновник Маріупольський державний університет
87548, м.Маріуполь, пр.Будівельників, 129а
тел.: (0629) 52-99-86; e-mail: jour-kaf@mail.ru

Електронна версія видання знаходиться на: http://mdu.in.ua/index/visnik_mdu/0-94

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
(Серія ДК № 4930 від 07.07.2015)
Тираж 300 примірників. Замовлення № 36.05

© МДУ, 2015

ЗМІСТ

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Галич А. О. ПОРТРЕТНІ МЕТАМОРФОЗИ В РОМАНІ Г. ПАГУТЯК «МАГНАТ»: МІСІЯ ДВІЙНИЦТВА.....	5
Галич О. А. ГАННА БАРВІНОК У БІОГРАФІЧНОМУ ПРОСТОРИ.....	14
Дуркалевич В. В. ВІД ЕМОЦІЙНОГО ДО КУЛЬТУРНОГО ФАКТУ: ТРАВМА ВТРАТИ В ЕПІСТОЛЯРІЇ І ТВОРЧОСТІ ІВАНА ФРАНКА.....	21
Калініченко М. М. СТРАТЕГІЯ КОМПРОМІСУ З МАСОВОЮ ЛІТЕРАТУРОЮ У ТВОРЧОСТІ НАТАНІЄЛЯ ГОТОРНА.....	29
Ленська С. В. АНТИТОТАЛІТАРНИЙ ДИСКУРС У МАЛІЙ ПРОЗІ ОЛЕНИ ЗВИЧАЙНОЇ.....	37
Рибалка І. С. КОМЕМОРАЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ СЮЖЕТУ РОМАНУ У. ЕКО «МАЯТНИК ФУКО».....	46
Романенко Л. В. «У ВИРІ ІСТОРІЇ»: ОБРАЗ УСТИМА КАРМАЛЮКА У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІСТИЦІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ Б. СУШИНСЬКОГО «КАРМЕЛЮК: ГНІВ І ГОРДІСТЬ УКРАЇНИ»).....	52

ЛІНГВІСТИКА

Олійник С. В. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ І ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЧАСТИН МОВИ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ УКРАЇНСЬКОЮ.....	60
Федорова Ю. Г. СПЕЦИФІКА ВЖИВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОЛОРАТИВНИМ ТА СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ.....	69
Хоменська І. В. ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕПРЕЗЕНТАНТІВ КОНЦЕПТУ «УКРАЇНА» У ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ОЛЕКСИ СТЕФАНОВИЧА.....	76
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	85
ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВИХ СТАТЕЙ ДЛЯ ПУБЛІКАЦІЇ В ЗБІРНИКУ НАУКОВИХ ПРАЦЬ.....	87

CONTENTS

LITERATURE

Halych A. O. PORTRAIT METAMORPHOSES IN H. PAHUTIAK'S NOVEL «MAGNATE»: MISSION OF LOOKALIKENESS.....	5
Halych O. A. HANNA BARVINOK IN BIOGRAPHICAL SPACE.....	14
Durkalevych V. V. FROM EMOTIONAL TO CULTURAL FACT: THE TRAUMA OF LOSS IN EPISTOLARY AND CREATIVITY BY IVAN FRANKO	21
Kalinichenko M. M. THE STRATEGY OF COMPROMISE WITH THE MASS-MARKET LITERATURE IN THE CREATIVE WORK OF NATHANIEL HAWTHORNE.....	29
Lenska S. V. ANTI-TOTALITARIAN DISCOURSE OF THE SHORT STOPIES BY OLENA ZVYCHAYNA.....	37
Rybalka I. S. COMMEMORATION AS THE PLOT ELEMENT IN NOVEL «FOUCAULT'S PENDULUM» BY U. ECO.....	46
Romanenko L. V. «IN THE WHIRLPOOL OF HISTORY»: THE IMAGE OF USTYM KARMALYUK IN CONTEMPORARY UKRAINIAN STUDIES (ON THE MATERIAL OF B. SUSHINSKY'S WOK «KARMELYUK: THE RAGE AND THE PRIDE OF UKRAINE»).....	52

LINGUISTICS

Oliinyk S. V. LEXICO-SEMANTIC AND GRAMMATIC TRANSFORMATIONS OF PARTS OF SPEECH WHILE TRANSLATING ENGLISH FICTION INTO UKRAINIAN.....	60
Fedorova J. G. SPECIFIC USAGE OF PHRASEOLOGICAL UNITS WITH COLORFUL AND SOMATIC COMPONENT.....	69
Khomenska I. V. THE FUNCTIONING OF THE REPRESENTATIVES OF THE CONCEPT «UKRAINE» IN POETIC DISCOURSE BY OLEKSA STEFANOVYCH.....	76
INFORMATION ABOUT THE AUTHORS.....	85
REQUIREMENTS FOR THE SCIENTIFIC PAPERS FOR PUBLICATION IN THE COLLECTED WORKS.. ..	87

УДК 94.09+929+821.133.1–Корсак

О. А. Галич

ГАННА БАРВІНОК У БІОГРАФІЧНОМУ ПРОСТОРИ

У статті проаналізовано роман сучасного українського письменника І. Корсака «Перстень Ганни Барвінок». Провідні фабульні лінії роману є документальними, бо автор прагне якомога точніше, у відповідності до відомих документів і фактів відтворити біографії Олександри Білозерської та Пантелеймона Куліша. Водночас для твору І. Корсака притаманним є авторський домисел і вимисел, який працює на реалізацію художнього задуму письменника. Виходячи з цього, органічними в тексті роману є квазібіографічні елементи (притчі, видіння).

Ключові слова: біографія, квазібіографія, документ, факт, документалістика.

Журналіст за освітою, лауреат низки літературних премій Іван Корсак далеко не новачок в українській літературі. За останні 25 років побачили світ чимало здебільшого історичних творів цього автора: «Тіні і полиски» (1990), «Покруч» (1991), «Оksamит недавнених літ» (2000), «Гетьман Орлик» (2006), «Імена твої, Україно» (2007), «Таємниця святого Арсенія» (2008), «Тиха правда Модеста Левицького» (2009), «Капелан армії УНР» (2009), «Отаман Чайка» (2010), «Діти Яфета» (2010), «Корона Юрія» (2011), «Секрети королівського діаманта» (2011), «Немирів ключ» (2012), «На межі» (2013), «Мисливці за маревом» (2014), «Борозна у чужому полі» (2014), «Вибух в пустелі» (2015) та ін. Проте в науковій літературі творчість І. Корсака майже не представлена.

Метою нашого аналізу є біографічний роман українського письменника І. Корсака «Перстень Ганни Барвінок», що побачив світ 2015 року. Цей твір зайвий раз потверджує тенденцію, котра в останні десятиліття є достатньо помітною в літературах Заходу і Сходу, коли поступово суто художня література витісняється літературою документа та факту, тобто літературою nonfiction, як її називають в англomовному літературознавстві. Свідченням цьому є спостереження української дослідниці М. Варикаші: «Документалістика в широкому смислі – це альтернатива власне художнього мистецтва, зорієнтована на відображення реальних подій минулого за рахунок фіксації, осмислення й розкриття внутрішньої суті фактів та явищ» [1, с. 51]. Документальна література включає в себе мемуари, художню біографію та письменницьку публіцистику. У нашому випадку мова йде про художню біографію. Саме про неї пише автор післямови до твору В. Поліщук, чії думки перегукуються з викладеними вище: «...Укотре за кількадесять (чи й більше!) літ переживаємо ренесанс історико-біографічної прози – роману чи повісті, але, здається, в останнє двадцятиріччя той ренесанс чи не найпотужніший» [3, с. 239].

Художня біографія (документально-біографічна проза, історико-біографічна проза) – це специфічне метажанрове утворення. Однією з найважливіших її жанрових рис є творче нестандартне відтворення життєвого шляху конкретної історичної особи, реалізоване письменником на основі справжніх документів і подій свого часу з його глибоким зануренням в її духовність і внутрішній світ, соціальну та психологічну природу історичних діянь. Такий творчий підхід до документально-біографічної оповіді може й повинен здійснюватися в органічній єдності принципів наукового дослідження й художнього домислу, виходячи з об'єктивної логіки досліджених фактів

і подій біографії героя. Реалізується художня біографія в найрізноманітніших жанрових формах: від новели, оповідання, есе до повісті, роману і навіть епопеї.

Аналізуючи твір І. Корсака «Перстень Ганни Барвінок», ми маємо справу з романом, тобто великою епічною жанровою формою. Генологічними ознаками роману є розгалуженість фабульних ліній сюжету, докладне розкриття життєвих доль багатьох героїв протягом тривалого часу, іноді всього життя, ускладненість часопростору. Герої зображуються в суспільних взаєминах і побуті, наодинці із собою, зі своїми проблемами та переживаннями, розкривається їх психологія та настрої. У романі органічно переплітаються різні види організації мови – монологи, діалоги та полілоги, різного роду авторські відступи та характеристики. До того ж, твір І. Корсака є біографічним романом, а це значить, що його головні герої й частина другорядних є реальними історичними особами (Ганна Барвінок, Пантелеймон Куліш, Тарас Шевченко, Микола Костомаров, Аліна Крагельська, Марко Вовчок, Михайло Драгоманов та ін.). Вигаданими є лише декілька епізодичних персонажів: стара циганка, безіменний студент.

Слід згадати, що І. Корсак мав своїх попередників у змалюванні реальних особистостей і справжніх подій, що лягли в основу сюжету. Це давній біографічний твір В. Петрова «Романи Куліша» (1930) і недавні науково-культурологічні дослідження львівського вченого Є. Нахліка «Подружнє життя і позашлюбні романи Пантелеймона Куліша» (2006), «Пантелеймон Куліш між Параскою Глібовою і Горпиною Ніколаєвою» (2009, останнє у співавторстві з Оксаною Нахлік).

Сюжет «Перстня Ганни Барвінок» має дві розгалужені фабульні лінії: це власне лінія головної героїні Ганни Барвінок і друга – її чоловіка Пантелеймона Куліша, а також редуковані дискретні фабульні лінії декількох інших другорядних персонажів, зокрема, Тараса Шевченка, Миколи Костомарова, Марка Вовчка, сестри Олександри Білозерської Надії тощо. Природно, що лінії Ганни Барвінок і Пантелеймона Куліша постійно йдуть поруч, переплітаються, часом до них дотикаються й інколи з ними перетинаються фабульні лінії другорядних персонажів.

Працюючи над романом, І. Корсак зібрав і осмислив чимало історичних джерел, реальних документів, листів, спогадів, що проливали світло на історію життя Олександри Білозерської, котра увійшла в історію української літератури як Ганна Барвінок, хоча її творчість здебільшого залишається поза увагою письменника, набагато більше уваги він приділяє взаєминам героїні зі своїм чоловіком Пантелеймоном Кулішем, а також його інтимним пригодам з відомими жінками: Милорадичівною, Олександрою Смирною, Параскою Глібовою, Марком Вовчком тощо.

І. Корсак продовжує шевченківську традицію зображення жінки в літературному творі. Ганна Барвінок постає як сильна особистість, велика патріотка й водночас жінка-страдниця, що пожертвувала власною творчістю заради допомоги своєму чоловікові Пантелеймону Кулішеві, талант якого вона визнавала, шанувала й сприяла його письменницькій праці протягом усього життя та популяризувала спадщину письменника після смерті. Вона намагалася допомагати чоловікові матеріально, витрачаючи гроші зі своєї спадщини на видання його книжок, створюючи комфортні умови йому для праці, оберігаючи його спокій, закриваючи очі на численні подружні зради. Все це Ганна Барвінок робила тому, що бачила: її чоловік робить велику справу для майбутнього України, для утвердження її літератури, мови та культури, пробудження національної свідомості українців. Ця фабульна лінія сюжету в цілому є документальною, тобто автор прагне якомога точніше, у відповідності до відомих документів і фактів відтворити життєвий шлях героїні. Водночас для біографічного

роману не чужим є авторський домисел і вимисел, головне, щоб цей домисел і вимисел відповідав історичній правді, працював на реалізацію творчого задуму письменника. Для біографічного роману ніколи не зайвою є авторська фантазія, аби лише вона вписувалася в логіку авторського задуму.

Так, цілком вигаданими у творі І. Корсака є епізоди з білою вороною, що відіграють у тексті символічну роль і зустрічаються героям тричі. Спершу цього птаха бачить Саша Білозерська, молода дівчина, що збирається заміж за Пантелеймона Куліша, але родина якої не хоче цього шлюбу, лякаючи героїню поганим характером нареченого, його зверхністю, чванливістю, пихатістю. Ворона сидить на плечі старої циганки, яка хоче погадати дівчині, чим викликає у неї страх. Ворона має дивовижне рідкісне оперіння, вона «така ж біла, як і її господиня» [2, с. 15]. Останні слова циганки вкарбувалися в мозок Олександри: «Щастя твоє навпіл перемішане із нещастям, радість велику знатимеш і таку ж гіркоту, а помреш на соломі в чужому домі, на долівці сирій та холодній...» [2, с. 16]. І на підтвердження її слів «біла ворона на худому плечі хрипко каркнула, і крик той був схожий на кашель хворого на сухоти» [2, с. 16]. Після такого несподіваного передбачення майбутнього Олександра все ж наважилася вийти заміж за Куліша, вирішивши, що й половина щастя, яке її чекає в майбутньому варте того, щоб бути разом з коханою людиною.

Вдруге білу ворону спостерігає вже сам Пантелеймон Куліш, поспішаючи на побачення з черговою своєю пасією Параскою Глібовою. Поспішаючи до коханки, він роздумує про жіночу красу, оскільки красиві жінки трапляються рідко, то вони неодмінно віщують нещастя: «Заледве та думка в Куліша промайнула, вже під воротами в Глібових, як на тополі, прямисінько над головою у нього, ворона раптово скрикнула; той голос був якийсь особливий, мов дерево з тріском дерлося» [2, с. 63]. Від несподіванки Куліш задер голову і побачив: «Невисоко зовсім, на всохлій гілляці, справді сиділа ворона, тільки якась незвичайна, вся біла, наче у борошні вивалюлася чи незначним чином оперіння своє вхитрилася перефарбувати. Ворона зневажливо скинула оком чорним на Куліша, а тоді ще раз так само каркнула деренчливо, мов за обов'язок мала затвердити шойно ним подумки вимовлене про красунь та нещастя від них» [2, с. 63].

Утретє білу ворону бачить Марко Вовчок – Марія Вілінська, – яка повертається морем до Петербургу, супроводжуючи тіло свого коханця Дмитра Писарева, що випадково втопився в Ризькій затоці. «Раптом на поручні сіла незнана птаха, то напевне була не чайка, де б вона здужала бурю таку здолати; Марія Олександрівна на хвилю вийшла з свого бездумного стану і стала вглядатися – і жах повільно став стягувати шкіру на спині. То була ворона, біла ворона, невідь звідки взялася тут, і невідь, що їй робити у морі та ще й в шалену таку негоду: ворона присіла на мить на поручні, мов не існувало для неї диких вітрів, хіба злегка помахом крил втримуючи рівновагу. В момент якийсь вони поглядами зустрілися, і видався Марії Олександрівні надивовижу той погляд знайомим; видалося навіть, що птаха глузливо на неї глипнула, мов сказати хотіла: "Ну що? Маєш?.."» [2, с. 187].

Всі три герої роману бачать білу ворону в неоднакових обставинах, але кожному з них, і Олександрі Білозерській, і Пантелеймону Кулішеві, і Марку Вовчку, цей птах віщує певні негаразди, проблеми у майбутньому. Біла ворона на плечі старої циганки наче підтверджує її пророцтво про нещасливе закінчення життя дружини Куліша. Такий же птах, що зустрівся Кулішеві, також віщує йому нещастя від красивих жінок, а Марії Вілінській він ніби докоряє, це вона в тому винна, що її чоловіки один за одним ідуть з життя: «Птаха-докір – немислимо як і чому тут взялася – пропала, в імлі розтанула так само раптово, як і з'явилася...» [2, с. 187]. Епізоди, в яких герої

спостерігають білу ворону, є квазібіографічними, тобто такими, що не спираються на жодне історичне джерело, повністю плодом авторської фантазії І. Корсака. Ці епізоди є символічними, а значить багатозначними, розрахованими на множинність тлумачень. Однак, кожен з них несе певне естетичне навантаження в тексті роману, що є цілком допустимим у біографічному творі.

Олександра Михайлівна Білозерська в романі проходить помітну еволюцію – від юної дівчини, що закохалася в Пантелеймона Куліша й не хоче дослухатися до матері та братових друзів, котрі застерігали її від шлюбу з ним, враховуючи його надзвичайно складний характер – через непросте суперечливе життя з чоловіком, якого постійно цікавили інші жінки, а сама героїня, сповнена кохання до нього, виконувала в родині лише чорну роботу, намагаючись забезпечити йому комфортні умови для творчої праці, занехавши власну творчість – до глибокої старості Ганни Барвінок, яка померла, як і пророкувала циганка, на соломі в чужому домі.

Зріла героїня постає людиною, яку обсіли фізичні негаразди, спричинені тяжкою фізичною працею, й водночас надзвичайно емоційною натурою, сповненою переживань, сумнівів, суперечностей, котрі розкривають її внутрішній світ, оголюють душу: «Допікали її в спині різкі болі, що птахами хижими несамовитими виривалися невідь звідки, клювали немилосердно та за півдня валили із ніг. Приїжджав лікар на прізвище Солодкий, вислуховував довго та спину дятлом вистукував, чом той біль такий перемінливий та невловимий. ...

Тільки досі вона не відала, що допикати може куди скуліше хребців її власна душа – і впевнив у тому дружина коханий, Пантелеймон Олександрович. На ту біль, на собі пізнавала, ще мікстури не вигадали, і то штука така, що не попхаєшся з нею на жалі до когось, мусиш кріпко в себе зачинити у грудях» [2, с. 135]. Реконструюючи життєвий шлях Ганни Барвінок, І. Корсак переконливо проникає у внутрішній світ героїні: власні душевні муки Олександра Михайлівна тримала в собі, не даючи їм вирватися назовні. І лише інколи, коли вона вже не могла все це тримати в собі, вони виплескувалися назовні. Єдиним свідком прояву цієї слабкості характеру героїні автор роману робить її сестру Надію: «Так вона довго терпіла, тільки раз, як розбалакалася з сестрою Надією, то не стрималася, вирвалося ненароком і далі, мов греблю прорвала повінь, і вже понесло» [2, с. 135].

Олександра Михайлівна розуміла, що в їхній родині вона мусила бути здоровою, щоб забезпечити комфортні умови для творчої праці чоловіка, талант якого вона ставила значно вище, ніж свій, і розуміла, що його твори відіграють набагато важливішу роль, аніж її власні, у пробудженні національної свідомості українців, розділених кордонами поміж двома великими імперіями, Російською і Австро-Угорською: «Вже тоді озивалася хворість, та кому те цікаво... Я потрібна була здоровою, хоч мала нічого не бачити. І дійсно, я розуміла, відчувала все, але вигляд робила, що не розумію нічого, і нічого, окрім прання та варіння не знаю, вдавала, що в мене немає ні серця, ані бажань, ні почуттів, ані здібностей. Коли я, скрадаючись, ходила на пальчиках, вистоювала не одну годину на кухні, аби лиш чоловіка не потурбувати, то гадали, що то якраз мені до душі. А ще, як досвітком вставши, кілька разів у місяць грязь місила, мерзла і бігала до знемоги, то казали, що то торгувати пристрасть. А що ж робити, коли ми жити не мали за що...» [2, с. 136].

Пантелеймон Куліш також проходить значну еволюцію в романі. Спершу це закоханий молодий чоловік, що заохочує дружину до творчої праці, а сам здатний на несподівані й неочікувані вчинки. Коли під час їхньої спільної поїздки до Варшави, невдовзі після весілля, вагітній Олександрі Белозерській захотілося ягід брусниці, то Куліш не вагаючись кинувся на пошуки ягід, які в ту пору року знайти було майже

неможливо: «Вона з подивом водила очима за чоловіком, що переходив від хати до хати, а далі через кладочку, змахуючи руками, мов канатоходець, подався по той бік чи то рівчака широкого, чи малосилої річки.

Незабавом він знову руками змахував на кладочці, що прогиналася добряче та підступно погойдувалася – Куліш тепер одною рукою більше балансував, бо в другій тримав торбину якусь чи вузлика; в один мент його повело уліво, він хитнувся, та перестарався, певно, і в наступну мить, забавно перехилившись у другий бік, шубовснув з голосним плюскотом у крижану воду, що нагадувала швидше кришиво з льоду й води» [2, с. 31]. Зате невдовзі Куліш постав перед Олександром з вузликом ягід брусниці та журавлини і та подумала, що даремно їй намовляли про себелюбство чоловіка: «...Себелюбець отак не шубовсне у купіль із льодом» [2, с. 31].

Проте ідилія родинних стосунків юної Олександри і Пантелеймона Куліша дуже скоро скінчилася. Його увагу стали привертати інші жінки. Це розпочалося ще до одруження. Спочатку це були невинні флірти, як, наприклад, з п'ятнадцятилітньою донькою Плетньова Олею, з якою швидко розірвалися стосунки, бо вона навідріз відмовилася вивчати українську мову: «...Його здивувала, навіть можливо негадано нажахала швидка, рвучка і рішуча відповідь, над якою часу на роздуми не було, бо відповідь крилася наперед в усьому ще куцому досвіді життєвому дівчини, в усьому її естві:

– Нікогда!» [2, с. 14].

Потім до Олександри Михайлівни стали доходити чутки про його стосунки «з престарілою, та все ще не до кінця з вигаслою красою, відомою дамою Олександром Смирновою», подругою самого Миколи Гоголя [2, с. 51]. Згодом кількість захоплень її чоловіка стала стрімко наростати – Параска Глібова, Марко Вовчок...

І все ж Олександра Михайлівна цінувала Пантелеймона Куліша ще й за те, що саме він захопив її писати: «Сашуню, писати будеш... Слівце яке народне вигадливе, оповідку цікаву почуту. Письменство ниньки вельми цього потребує» [2, с. 18]. У складні хвилини життя Ганна Барвінок писала оповідання. Сюжети для власних творів вона брала з навколишнього життя. І. Корсак пробує в романі реконструювати процес зародження окремих її творів: «Олександра Михайлівна якось в дорозі одним вухом почула баєчку нескладну, що поміж люду ходила, одним реченням хіба переказану, та з того речення, подумалось їй, можна спробувати оповіданнячко змалювати. Саме вималювати його, бо в мові нашій стільки фарб, стільки відтінків, множині яких найзатятіший імпресіоніст має позаздрити – зрештою, то тільки на позірний погляд так вже різниться труд письменника і художника, насправді – то кривна рідня» [2, с. 61].

Дружина Куліша досить рано зрозуміла його роль у розвитку української літератури, намаганні досягти єдності українців, що жили на Наддніпрянщині та Надністрянщині: «Олександра Михайлівна незмінно підтримувала Пантелеймона Олександровича в його зусиллях – коли успішних, коли і марних, – аби єднати Галичину з усією Україною; підтримка та не була лише суголосою з чоловіком, а щирим переконанням» [2, с. 86]. І. Корсак цитує чимало рядків з листів відомих діячів з Галичини і Наддніпрянської України, на підтримку зусиль її чоловіка щодо духовного єднання українських земель.

Бачила Олександра Михайлівна й те, що її чоловік не завжди був справедливим в оцінці діяльності й творчості багатьох українських письменників і громадських діячів. Особливо боліло їй ставлення Пантелеймона Олександровича до Тараса Шевченка, який колись був боярином на їхньому весіллі: «Олександра Михайлівна не могла не бачити, що Пантелеймон Олександрович не лише до Шевченка ставився несправедливо та упереджено, його стосунки не ладилися з багатьма людьми з їх оточення» [2, с. 98].

Письменниця Ганна Барвінок надрукувала низку творів у журналі «Основа». Їй було приємно читати схвальні відгуки на власні твори. Автор роману вкладає в його текст публікацію Д. В. Мировця в «Киевской старине», у якій високо оцінювалася творчість дружини Куліша. Однак часу на писання у неї було небагато. Заклопотана господарськими справами, необхідністю створювати комфортні умови для чоловіка, Олександра не раз сестрі Надії говорила, що «талант свій письменницький закопує в землю» [2, с. 71].

Обидва головні герої твору показані у взаєминах з іншими реальними історичними постатями. Це більшою мірою стосується до Куліша і меншою мірою до його дружини, хоча бувають епізоди, де діють вони разом. Так, разом вони зустрічалися в Кракові з Анатолем Вахнянином, «молодим, але не по літах чоловіком тямковитим, що якраз завершував навчання на філософському факультеті Віденського університету» [2, с. 76]. Куліш і Вахнянин посідали близькі позиції щодо потреби об'єднання галичан і наддніпрянських українців, а для цього треба почати з видання журналу, так з'явився у Львові часопис «Правда». Разом подружжя Кулішів відвідувало лекції французького професора, автора книги «Життя Ісуса» Ернеста Ренана в Колеж де Франс і Сорбоні, потім спілкувалося з цим відомим фахівцем, що досліджував історію християнської релігії. В оселі подружжя Кулішів гостював відомий український вчений Іван Пулюй, з яким вони довго обговорювали майбутнє України. Славетний фізик зазначав: «Поневолені народи Росії мають бути вільними і зорганізованими у самостійні держави. Але найвизначнішим для здійснення цієї мети, для встановлення високого миру в Європі, може бути тільки самостійна Україна» [2, с. 108]. І. Корсак не минає й відтворення епізодів творчої співпраці Пулюя й Куліша над перекладом на українську мову Святого Письма: «Іван Павлович з Пантелеймоном Олександровичем відразу ж поділили поміж собою обов'язки. Пулюй взявся за переклад із грецької, швидше дбаючи про максимально точний виклад, ще не «вслухаючись» в милозвучність, за те потім подбають. Наступним у череді праці буде звіряння з латинським, церковнослов'янським, російським, сербським, польським, німецьким, англійським та французьким перекладами» [2, с. 109].

Роман насичений притчами, видіннями, які супроводжували Олександрю Білозерську з тих часів, коли вона втратила дитину. Одного разу їй примарилося: «Олександра йшла на прощу: дорога їй випала кам'яниста, нерівна, ще й піднімалася вгору; вона йшла під пекучим сонцем, час від часу перепинаючися та збиваючи ноги. Звично на дорозі такі могли б бути інші прочани, та їх не було цього разу, тільки назирці чалапав, точнісінько так перепинаючись, якийсь подорожній, одинокий притомлений вже чоловік» [2, с. 115]. Це був її ангел-охоронець. Він всю дорогу супроводжував жінку, яка взяла на себе непомірну ношу. Коли вона поскаржилася йому на це, то ангел сказав, що «кожні десять верстов людина ношу свою, як бажає, обміняти може» [2, с. 115]. Через якийсь час «війнуло такою довгоочікуваною прохолодою і Олександра, мружачи повіки опісля яскравого сонця, побачила тут кілька рядів якихось мішечків, на ношу її схожих... Вона взялася піднімати один за одним, подумки зі своєю співставляючи ношею...» [2, с. 116]. В кінці кінців вона вибрала собі мішечок. Ангел, подивившись на нього, сказав: «Тож твоя попередня ноша, яку скинула, як зайшла...» [2, с. 116].

Висновок, який робить героїня з цієї притчі, «кожному суджено нести тільки свою» [2, с. 116] ношу. І вона протягом всього життя несла її, допомагаючи чоловіку, оберігаючи його від життєвих турбот, «а випробування, які небо кожному надсилає, треба, як ношу з видіння, терпіти й нести – як же інакше складе людина той іспит свій найголовніший?» [2, с. 118]. Зрозуміло, що жодних документальних підтверджень

марень героїні немає і бути не може. Вони є плодом авторських пошуків і є квазібіографічними елементами в тексті роману.

Такими ж квазібіографічними є видіння, у яких героїня бачить своє пошанування в майбутньому: «Дивна картина перед нею постала. Дорогою, здіймаючи куряву, наближався чималий людський гурт. Власне, той гурт напевне гнали, бо обабіч його йшли озброєні вояки в незнайомій формі, що час від часу погукували на підконвойних. Олександра Михайлівна не зразу втямила, якою ж мовою покрикували на людей, лиш як вслухалася – то німецькою» [2, с. 215]. Героїня ніби бачить, як за наказом німців люди прибирають на кладовищі могили, «на одному хресті розібрала своє ім'я, а на іншому, що покоїться тут вірний дружина її Пантелеймон Олександрович» [2, с. 215]. Героїня наче бачить живого Шевченка, що пройшов перед її вікном, «весело підморгнувши» [2, с. 216]. «А потім одна картина змінювала іншу. Перед нею поставали обличчя, яких не судилось ніколи бачити: «Ось вишикувався стрій військовиків і старший серед них виголошує: «За мужність в обороні Української Народної Республіки особистим перснем Ганни Барвінок, як символом незнищенної української ідеї, нагороджується...» [2, с. 219].

Наступні видіння переносять головну героїню в майбутнє. Вона бачить пожовклі газети, де розповідається про працю жінок Ольги Корінець та Ірини Левицької, що очолювали патріотичні організації імені Ганни Барвінок, «а от в іншій газеті йдеться, що іменем Ганни Барвінок нарекли 12-й пластовий курінь, – далеченько він... за хвилями бурхливими океанськими, у Рочестері, на американському континенті» [2, с. 221]. Видіння героїні забігають у XXI століття. Олександра Михайлівна бачить про переведення в дійсні члени пласту імені Ганни Барвінок учнів міста Вишгорода.

Продовжуючи шевченківські традиції відтворення жінки в літературі, І. Корсак зображує Ганну Барвінок як сильну особистість, велику патріотку й водночас жінку-страдницю, що пожертвувала власним талантом заради допомоги своєму чоловікові Пантелеймону Кулішеві, попри його подружню невірність, оскільки його творчість вона ставила вище за власну, допомагала йому матеріально, популяризувала спадщину після смерті. Все це Ганна Барвінок робила тому, що була переконана: її чоловік робить корисну справу для майбутнього України, утвердження самотності її літератури, мови та культури, пробудження національної свідомості громадян. Ця фабульна лінія в романі є документальною, бо автор прагне якомога точніше, у відповідності до відомих документів і фактів відтворити біографію героїні. Водночас для твору І. Корсака органічним є авторський домисел і вимисел, який працює на реалізацію художнього задуму письменника. Виходячи з цього органічними в тексті роману є квазібіографічні елементи (притчі, видіння).

Стаття є фрагментом монографічного дослідження, присвяченого вивченню документальної літератури в умовах глобалізації.

Список використаної літератури

1. Варикаша М. М. Гендерний дискурс у літературі non-fiction : моногр. / М. М. Варикаша. – Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2013. – 212 с.; Varykasha M. M. Hendernyi diskurs u literaturi non-fiction : monohr. / M. M. Varykasha. – Donetsk: LANDON-KhKhI, 2013. – 212 s.
2. Корсак І. Перстень Ганни Барвінок : роман / І. Корсак. – Київ : Ярославів вал, 2015. – 248 с. ; Korsak I. Persten Hanny Barvinok : roman / I. Korsak. – Kyiv : Yaroslaviv val, 2015. – 248 s.
3. Поліщук В. Мозаїка буття Ганни Барвінок / В. Поліщук // Корсак І. Перстень Ганни Барвінок : роман / І. Корсак. – Київ : Ярославів вал, 2015. – С. 239–243;

Polishchuk V. Mozaika buttia Hanny Barvinok / V. Polishchuk // Korsak I. Persten Hanny Barvinok : roman/ I. Korsak. – Kyiv : Yaroslaviv val, 2015. – S. 239–243.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2015

О. А. Halych

HANNA BARVINOK IN BIOGRAPHICAL SPACE

In the article the novel of modern Ukrainian writer I. Korsak «Hanna Barvinok's fingering» is being analyzed. Continuing Shevchenko's tradition of women representation in literature, I. Korsak pictures Hanna Barvinok as a strong personality, great patriot and at the same time as suffering woman who sacrificed her talent in order to create the comfortable conditions for her husband's (Panteylemon Kulish's) work, in spite of his adultery, because his creativity she values more than her own one, who helped him financially during the life, and popularized his heritage after his death. All this was done by Hanna Barvinok because she was convinced that her husband was doing useful thing for Ukraine's future, for consolidation of unique identity of its literature, language and culture, for awakening of citizens' national consciousness. The main plot lines are documentary because the author wants to reflect the biographies of the both main characters, of Olexandra Bilozers'ka and Panteylemon Kulish, as more detailed as it is possible, in accordance with known documents and facts. At the same time I. Korsak's work has fantasy and fiction which work for the realization of artist's creative intention. Proceeding from this, quasi biographical elements (parables, vision) are organic in the text. For the biographical novel «Hanna Barvinok's fingering» is author's fantasy is not something superfluous, like, for example, some episodes with white crow. The main thing is that they fit into the logics of author's intention.

The plot of this literary work has two wide story lines – this is actually the line of the main female character Hanna Barvinok, and the second one of her husband Panteylemon Kulish, and also some others reduced discrete story lines of some secondary characters, such as Taras Shevchenko, Mykola Kostomarov, Marko Vovchok, Olexandra Bilozers'ka's sister Nadiya, etc. It natural that lines of Hanna Barvinok and Panteylemon Kulish are constantly display themselves together, interlacing, sometimes they contact and sometimes interlace with story lines of secondary characters.

Working with the novel I. Korsak gathered and interpreted many historical sources, real documents, letters, memoirs which illuminated the life story of Olexandra Bilozers'ka which went down in history as Hanna Barvinok, but her creativity basically doesn't attract author's attention, much more he take notice of character's relationships with her husband Panteylemon Kulish, and also of his intimate adventures with such famous women as Myloradychivna, Olexandra Smyrnova, Paraska Hlibova, Marko Vovchok, etc.

Keywords: *biography, quasi biography, document, fact, documentation.*

УДК 821.161.209Фра

В. В. Дуркалевич

ВІД ЕМОЦІЙНОГО ДО КУЛЬТУРНОГО ФАКТУ: ТРАВМА ВТРАТИ В ЕПІСТОЛЯРІЇ І ТВОРЧОСТІ ІВАНА ФРАНКА

У статті здійснено аналіз особливостей репрезентації травми втрати в епістолярному дискурсі І. Франка, виявлено основні типологічні тенденції моделювання